

Synvärlden

Nr 1 2009

Tidskrift för fakta, debatt och utveckling kring synskaderehabilitering

Tema: Punktskriftsåret, sid 4

Nya O&F-normer, sid 17

Kompetensprojekt syn, sid 21

Ges ut i samarbete mellan
Synskadades Riksförbund – SRF,
Föreningen För Synrehabilitering
– FFS och Specialpedagogiska
institutet, Resurscenter syn i
Stockholm och Örebro.

Redaktion:

Jan Wiklund (redaktör)
tel direkt 08-39 92 98
Lena Söderberg (ansv.utg)
tel 010-486 96 63

Postadress:

Nya Synvärlden
SRF, 122 88 Enskede

Fax:

08-39 93 22

e-post:

jan.wiklund@srf.nu

2008 kommer Nya Synvärlden ut
med fyra nummer

Manusstopp

29 maj 2009

Tidningen kommer ut på svart-
skrift, daisy och epost.

Adressändringar och nya prenu-
merationer anmäls till

SRF, Registret, 122 88 Enskede,
tel 08-39 90 00.

OBS! För prenumeranter som vill
ha tidningen till hemadress krävs
uppgift om personnummer.

Skicka gärna ditt bidrag till tid-
ningen på epost. Redaktionen
förbehåller sig rätten att korta ner
och redigera insänt material.
Artiklarna läggs dock oftast in
oredigerat och författaren ansva-
rar själv för innehållet.

OBS att digitalbilder kräver hög
upplösning.

Redaktionen skickar ett varmt
tack till alla som medverkat med
material i detta nummer!

ISSN 1401-4742

Innehåll

Inledare	3
Punktskriftsåret	4
Punktskriftens upphovsman firas över hela världen i år	4
Punktskriften, läsare och läraren	6
Sveriges första punktskriftskurs med tolk.	9
Man är aldrig för gammal att lära sig punktskrift	10
Svenska skrivregler för punktskrift	11
Nationella punktskrifter divergerar alltmer	12
Öppet brev till Louis Braille	14
Landet runt	17
Behöver vi verkligen använda nationell standard för O&F?	17
Enhetligare i väst	19
Kvalitetsregistergrupp bildad	20
Västerås punktskriftsutbildar anhöriga	20
Fyra fokus fr SPSMs kompetensutveckling	21
SRF-projekt för utveckling av Vita käppen	23
Synutblickar	24
Synrehabiliteringskurser för mellanöstern i Amman	24
FFS-nytt	26
Erfarenheter	27
Christina Nordqvist summerar	27
Konferens & kurs	29
ForumVision	29
Syn-Kommunikation i Örebro	30
RcSyns föräldrakurser	31

FFS — Föreningen För Synrehabilitering

Ordförande:

Lena Söderberg
tel 010-486 96 63, epost lena.soderberg@arbetsformedlingen.se

Kansli:

c/o Optikerförbundet, Karlbergsvägen 22, 113 27 Stockholm
Kanslist: Gunilla Dagerman
tel 08-612 89 60, fax 08-612 56 90
epost ffs.kansli@telia.com - webbadress www.ffa.se

Kom ihåg att betala in medlemsavgiften!

För att bli medlem gå in på www.ffa.se och länken "bli medlem!".
Fyll i formuläret så kommer en faktura på medlemsavgiften 250:-
Organisationsnummer 85 72 05 – 8199

Ordföranden har ordet

Föreningen för synrehabilitering startade redan 1975 som en intresseförening för personer verksamma inom området synrehabilitering. Huvudtanken med föreningen var att främja forskning och utveckling inom synrehabilitering/habilitering samt ordna fortbildning med brett programinnehåll som riktade sig till alla som arbetar eller är intresserade av specialområdet synrehabilitering. Målsättningen för FFS är den samma i dag och vi hoppas att det ska kännas naturligt för alla som jobbar inom området att ansluta sig till föreningen. Kostnaden är endast 250 kr per år. För att bli medlem - fyll i formuläret på vår hemsida eller kontakta ffs.kansli@telia.com

FFS har sitt kansli hos Optikerförbundet i Stockholm och vår kanslist heter Gunilla Dagerman. Till Gunilla kan man ställa frågor som rör FFS medlemskap, fakturor, tidningen "Nya Synvärlden", aktuella konferenser, regionala fortbildningsdagar med mera. Styrelsen har som ambition att via FFS ombud, aktivt arbeta för att den regionala verksamheten skall öka och välkomnar initiativ till fortbildningsdagar i regionerna.

I år genomförs den 6:e

Nordiska kongressen i Synpedagogik den 13-15 maj på Hotell Scandic Star i Lund. FFS är huvudarrangör i samarbete med representanter från Norge och Danmark. Kongresskommitténs arbete pågår för fullt och temat för konferensen är "Synpedagogik i ett livslångt perspektiv". Vi hoppas naturligtvis på ett stort deltagande från Sverige när konferensen arrangeras i vårt land. Se hela programmet på http://www.syndanmark.dk/nordisk_kongres/ där du också anmäler dig.

Ett nytt spännande samarbete har inletts med Forum Vision kring höstens konferens med tema "Människa miljö i samverkan - arbete och synnedsättning" den 17-18 september i Göteborg där FFS går in som medarrangör. Program kommer inom kort.

Vi har nu haft mer än 29 000 besök på vår hemsida sedan starten. Vi har funderat på att utöka den med en "Chatfunktion" för att möjliggöra interaktion mellan besökare. Det kräver dock en hel del arbete - tycker du som läsare att det är en bra idé? I nuläget kan man på vår hemsida bland annat ta del av tidigare utgivna nummer av Tidningen "Nya Synvärlden", hitta information om fören-

ingens verksamhet samt aktuella kurser och utbildningar med mera. Kom ihåg att du som FFS medlem har möjlighet att söka stipendium - gå in på hemsidan där du hittar mer information www.ffa.se. Vi kommer från i år att sälja annonsplatser i tidningen både för att sprida information och fakta från företagen, samtidigt som vi kan få en möjlighet att trycka tidningen i färg.

Avslutningsvis hoppas jag att vi under året får ett tillskott på medlemmar och att fler känner att de vill lämna bidrag till vår gemensamma tidning "Nya Synvärlden". Vi vill alla läsa om vad som händer i olika delar av landet - dela med er!

Lena Söderberg
Ordförande

Punktskriftens upphovsman firas över hela världen i år

Den 4 januari högtidlighåller världens synskadeorganisationer den första internationella punktskriftsdagen. Den firas till minne av den blinde fransmannen Louis Braille, född den 4 januari 1809. Det var han som konstruerade synskadades internationella skriftspråk, punktskriften – eller Braille, som den brukar kallas på andra språk.

Louis Braille blev blind som barn då han skadade sig i faderns sadelmakeri. Han fick ändå gå i skola med seende barn och som tioåring fick han studera vidare på blindinstitutet Valentin Haüy i Paris, där han visade stor studiebegåvning.

Då blinda personer vid den tiden saknade ett fungerande läs- och skrivspråk, började han själv experimentera och konstruera ett system bestående av 6 punkter.

En officers förslag till fonetisk mörkerskrift med höjda punkter gav idén till att forma bokstäver och andra tecken som motsvarade det gängse ”svartskriften”. Braille räknade ut att sex punkter räcker för att ange alla bokstäver och musikaliska, kemiska och matematiska tecken, inklusive skiljetecken.

1829, efter några års experiment, kunde 20-åringen skapa världens första fullt

användbara punktskrift. Två lodräta rader med tre upphöjda punkter i varje rad, bildar en rektangel som man känner under fingertoppen. Denna genialt enkla idé visade sig möjlig att tillämpa på alla språk.

Nu, 200 år senare, fortsätter den att ge blinda och synskadade personer tillträde till kunskap, en i dag allt viktigare förutsättning för förvärvsarbete.

Men kunskaper om punktskrift och färdigheter i att använda den, kräver utbildning. Tyvärr klingar synskadades krav på mer och bättre punktskriftsundervisning ohört!

Det är inte alla synskadade barn förunnat i dag att få lära sig punktskrift ordentligt så att punktskriften blir ett naturligt skriftspråk. Vuxna nysynskadade blir sällan inspirerade och motiverade för att lära sig punktskrift under sin rehabilitering. Många är de personer runt en synskadad person som säger att punktskriften är så komplicerad och svår, att det är inte värt att lägga ner kraft på inläringen.

Den nya konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar, som trädde i kraft i Sverige den 15

januari 2009, stärker punktskriftens ställning. Rätten till att få material på punktskrift är tvingande i konventionen och på flera platser finns detta tydligt angivet.

I den grundläggande artikeln 2 i konventionen, om olika definitioner av begrepp, finns den grundläggande rätten till kommunikation uttryckt så här då det gäller punktskriften: ”kommunikation” innefattar bl.a. språk, textning, punktskrift, taktill kommunikation, storstil, tillgängliga multimedier, kompletterande och alternativa former, medel och format för kommunikation baserade på textstöd, uppläst text, lättläst språk och mänskligt tal, samt tillgänglig informations- och kommunikationsteknik (IT)”

Vidare i den centrala artikeln 9 om tillgänglighet står: d) utrusta byggnader och andra anläggningar dit allmänheten äger tillträde med anvisningar i punktskrift och i lättläst och lättbegriplig form.

I artikel 21 om Yttrandefrihet och åsiktsfrihet samt tillgång till information, som är en av de grundläggande Mänskliga Rättigheterna står: b) godta och underlätta användning i offentliga sammanhang av teckenspråk, punktskrift, förstorande och alternativ kommunikation och alla andra tillgängliga medel,

former och format för kommunikation som personer med funktionsnedsättning själva valt.

Sverige är inget avancerat land då det gäller punktskriftens status. I övriga världen, inte minst i utvecklingsländerna, satsar man för fullt på att utbilda människor i punktskrift. Frågan är vilka länder som egentligen är utvecklade och vilket som skulle behöva utvecklas?

Det är inte bara Louis Braille själv som fick kämpa för 200 år sedan för att få punktskriften erkänt som ett skriftspråk, kampen fortsätter ännu idag 200 år senare! Men med den nya FN-konventionens kraftfulla texter och en motiverad synskaderörelse, borde vi snart kunna få uppleva punktskrift i hissar, på alla förpackningar, även mjölkken, och på allehanda apparater!

Men först och främst måste utbildningen av punktskrift bli betydligt bättre och ansvariga politiker måste satsa pengar på att utbilda motiverade lärare. Punktskriften har kommit för att stanna – det är bara att inse det!

Kicki Nordström

f.d. President för Världsblandunionen

Från SRF Kronobergs Braille-utställning i Växjö

Punktskriften, läsaren och läraren

En betraktelse över då, nu och framtiden, av Kertin Fellenius.

För 200 år sedan, närmare bestämt den 4 januari 1809, föddes en liten pojke i den lilla byn Coupray utanför Paris, helt omedveten om vilken betydelse han skulle få i många människors vardag. Skriften som han konstruerade bär hans efternamn internationellt, ”Braille”, ett smått magiskt lösenord till den gemenskap som skapats över hela världen.

Detta geniala kodsysteem, som kan läsas med fingerblomman, har fascinerat både läsare, lärare och forskare över hela vår jord allt sedan det konstruerades. Louis Brailles punktskrift har besegrat sina motståndare och står än idag oemotsagd som den bästa av alla symbolspråk att uppfattas med känseln.

Men vari består då den magiska kraften? Hur går den taktilla läsprocessen till? Åttaårige Bengt brottades med frågan då han i ett radioprogram år 1959 intervjuades av Maj Ödman, som bad honom beskriva hur det går till att läsa punktskrift. Bengts beskrivning löd:

”**Fingrarna känner** och då får man in det i fingertopparna och när man har tänkt färdigt lite grand, då kommer det fram där att det heter ”h” och

det heter ”k” och det heter...

Jag vet inte var det kommer fram. Det kommer i hjärnan och så tänker det och så säger man ordena i munnen.... Det är så konstigt också, att det kan komma genom fingrarna och in i munnen.”

Samma fråga, om hur det går till, väckte även mitt intresse för punktskriften redan 1961 när jag som ung lärarstudent var på studiebesök på Tomtebodas Blindinstitut i Solna och där mötte en liten förstaklassare som erbjöd sig att lära mig bokstaven ”P”. I det ögonblicket visste jag att jag ville ägna min lärargärning åt att lära blinda förstaklassare läsa ”braille”! Men hur?

En nyfikenhet – med den drivkraft den innebär – var väckt och 1966 stod jag där som lärarkandidat för att utbildas till ”blindlärare” under ett år på Tomtebodaskolan, som just blivit grundskola. Kunskapen om hur man lär barn läsa punktskrift levde då som en muntlig tradition i Sverige och fanns endast hos de gamla erfarna lärarna på Blindinstitutet.

Länge levde en uppfattning i lärarkåren om att denna kunskap var så unik att endast lärare vid blindskola kunde förmedla konsten att läsa punktskrift. Ingen metodik fanns nedskriven.

Läsmaterialet för nybörjaren

bestod av lösa små blad med långa rader för att träna lästeknik och radbyte, ofta ett material som läraren själv producerade så att det skulle passa gruppens nivå. Om det händelsevis fanns elever med viss synförmåga som ville ”kika” på punkterna i stället för att känna på dem, kunde det lösa läsbladet stoppas i en sidenficka anpassad till läsbladets storlek. På så sätt kunde läraren försäkra sig om att barnet inte använde sin syn, som man då trodde, kunde förstöras om den användes till att titta på punkterna i stället för att känna.

Eftersom kunskapen i punktskrift tillhörde blindskolans värld var skriften endast kommunicerbar mellan elever och deras lärare. Om man som barn t ex ville skriva ett brev hem, blev det därför lärarens uppgift att med penna översätta punktskriften till svartskrift.

Man kan lätt föreställa sig att eleverna i den situationen inte hade möjlighet att i skrift uttrycka sina innersta tankar.

Blindinstitutet var också den plats där tillgängligheten till punktskriften var självklar. Här kunde man hitta text i skolmiljön, och inte att för glömma, botanisera i skolans punktskriftsbibliotek, som för många blev ett efterlängtat uppehållsrum under raster. I

biblioteket kunde man också träffa en vuxen punktskriftsläsande bibliotekarie och äldre elever, som fungerade som förebilder för den som ville lära sig läsa fort och effektivt.

Jag kan fortfarande se framför mig den stolte lille nybörjaren, som tidigt knäckt läskod- en och fått ett flyt i läsningen, komma från biblioteket kånkandes på en trave punktskriftsböcker. Ju fler band desto bättre var måttet!

Vem var då den punktskriftsläsande eleven som jag mötte på internatskolan i slutet på 60-talet. Kriteriet för att ha sin skolgång på Tomtebodan var att eleven skulle kunna följa grundskolans läroplan, dvs inte ha ytterligare funktionsnedsättningar, och att studier skulle bedrivas med hjälp av punktskrift. Det gällde även eleven med viss synförmåga, en synförmåga som man bedömde inte skulle räcka för framtida högre studier i svartskrift. Beslut om punktskriftsläsning för eleven med viss synförmåga innebar således också ett beslut om att flytta från hemmet till internatskola vid 7-års ålder. I stort sett fanns det elever i alla klasser med viss synförmåga, som arbetade enbart med hjälp av punktskrift.

Undervisningsmetodiken hade sin utgångspunkt i att använda andra sinnen än synen för att skaffa sig kunskap.

Men under 70-talet fick vi lära att det var viktigt att elever med litet synförmåga använde den och att de behövde särskild träning för att stimu-

lera sin synutveckling. På specialskolan inrättades därför en ”synklinik”. Eleverna fick då lämna klassen vissa timmar i veckan för att besöka ”synkliniken” och träna ”seende” som det hette. Svartskrift och punktskrift levde fortfarande i skilda världar på specialskolan.

Debatten om integration av elever med synskada till den vanliga hemskolan tog också fart under 70-talet. Rektor på Tomtebodan hade varit i USA och studerat att man kunde klara sina studier i en vanlig klass om man var en duktig punktskriftsläsare och inte behövde stöd i ämnena svenska och matematik. Så hände det sig att de äldre eleverna började lämna specialskolan när de med hjälp av punktskriften kunde stå på egna ben i sin hemskola.

Fortfarande var det ingen som trodde att man som nybörjare skulle kunna få sin läsundervisning i hemskolan eftersom en vanlig lärare nog inte skulle kunna lära en nybörjare punktskrift. Men i slutet på 70-talet började den första punktskriftseleven i första klass i sin hemskola. I kommunen fanns en utbildad ”blindlärare” och varför skulle då eleven behöva gå i specialskolan? Diskussionen tog fart om alla elevers möjligheter att få stanna hemma och ett system för att ge lärare fortbildning växte fram.

Samtidigt fick jag, tillsammans med Inga Lindblad, lärare på Ekeskolan, i uppdrag av dåvarande Skolöverstyrelsen att ta fram en läsebok för ny-

börjare med tillhörande metodikhandledning, som skulle kunna fungera som ett redskap åt den oerfarna läraren till nybörjaren i punktskrift. Metodiken grundade sig på den gamla blindmetodiktraditionen och vår sammanlagda lärarerfarenhet. Frågor om hur läsprocessen i punktskrift skiljer sig från den i svartskrift för nybörjaren stöttes och blöttes men också hur läseboken skulle kunna användas tillsammans med de seende klasskamraterna. Behovet av forskningsbaserad blindmetodisk kunskap växte i samma takt.

Under början av 80-talet blev frågorna mer påträngande om relationerna mellan punktskriftsläsning, för vem, varför och hur. Tekniken hade utvecklats. I klassrummet stod nu en CCTV. Eleven med viss synförmåga kunde alternera mellan svartskrift och punktskrift. Punktskriften som enda läsmedium för eleven med grav synskada och viss synförmåga var inte lika självklar längre. Frågan om skolplacering var inte längre aktuell eftersom specialskolan efter år 1986 inte fanns som ett alternativ. Den hade bytt skepnad och blivit en nationell stödresurs, ett resurcenter. Erfarenheter från och kunskap om hur man undervisar punktskriftsläsare överfördes från specialskolans slutna värld till många av landets kommuner och deras lärare genom ett växande kursutbud. Man talade inte längre om ”blindskrift” utan om ”punktskrift”, ett annat symbolsystem för den som inte kunde läsa

när synen inte räckte till för svartskrift.

Vem är då punktskriftsläsaren idag? Under 40 år har mycket hänt i forskningen inom de medicinska, tekniska och pedagogiska disciplinerna. Den självklara punktskriftsläsaren dvs den barndomsblinda eleven utan ytterligare funktionsnedsättning, är mer sällsynt idag. Många elever har ytterligare funktionsnedsättningar som komplicerar inläringen av punktskrift.

Fler elever än tidigare som rekommenderas att läsa punktskrift har också viss synförmåga. Att motivera eleven att läsa med fingrarna i den integrerade situationen, där kamraterna läser svartskrift, är ingen lätt uppgift. Vi vet hur dominant synsinnet är i jämförelse med känselsinnet. I klassen finns ingen annan punktskriftsläsare att känna igen sig i eller tävla med idag. Varför "streta" med att lära sig en skrift som omgivningen inte behärskar, som man inte kan dela med andra och som det dessutom är svårt att få upp någon hastighet i? För den oerfarne läraren är detta en mycket större pedagogisk utmaning än den vi hade som utbildade blindlärare på specialskolans tid. Datortekniken har också gjort det möjligt att med några knapptryckningar både uppförstora text och/eller lyssna på det skrivna språket. Det krävs intresserade och ambitiösa lärare för att klara uppgiften att göra punktskriften konkurrenskraftig i den skolmiljön.

Om elev och lärare ska ha någon chans att klara uppgiften krävs en tydlig målsättning, ordentlig planering, tid för genomförande och tät uppföljning. Allt detta måste ske i samverkan med hemmet. Forskning har visat på hemmets stora betydelse för goda skolresultat. Det gäller i högsta grad även för elever med funktionsnedsättningar. I det ansvaret måste hemmet känna att det finns professionellt stöd och en tät kontakt. Det pedagogiska professionella stödet till punktskriftsläsaren är fortfarande statligt och finns idag koncentrerat på den Specialpedagogiska skolmyndigheten (Spsm) i form av Resurscenter syn och regional rådgivning. Det är där prioriteringarna görs hur den kunskap som finns om hur undervisningen och stödet bör läggas upp för att utveckla goda punktskriftsläsare. För att göra dessa prioriteringar bör man inte släppa kontakten med det förflutna. En analys av vilka faktorer som var av betydelse för att utveckla goda punktskriftsläsare på specialskolans tid behöver jämföras med motsvarande analys av förutsättningarna i dagen undervisning av punktskriftsläsaren. Hänsyn bör då tas både till punktskriftens möjligheter som jämbördigt skriftspråk med svartskrift, den blivande läsarens förutsättningar och den skolmiljö och kompetens som kan erbjudas. Här vilar ett tungt ansvar på den statliga myndigheten.

För att återvända till Bengts funderingar om hur själva läs-

processen går till, har vi idag ett pågående forskningsprojekt vid Lunds universitet, under professor Sven Strömqvists ledning, som vi hoppas ska kunna ge oss ny kunskap, användbar vid inläringen av punktskrift. Om detta kan man läsa på Punktskriftnämndens hemsida under "aktuellt" (www.punktskriftnamnden.se).

Punktskriften, en genial innovation av Louis Braille för två sekler sedan, är den gravt synskadades självklara skriftspråk. För att den ska fortsätta att finnas måste den brukas. Tekniken har löst många hinder när det gäller tillgängligheten. Nu måste kompetensfrågan lösas. Brukaren har sin fulla rätt att kräva att de lärare han/hon möter sätter sig in i den kunskap som finns för att undervisa i punktskrift och hantera den nya tekniken. Idag vet vi att det inte är en omöjlig uppgift för en lärare utan specialutbildning. Vi har många goda exempel där undervisningen har fungerat väl, där lärare "fångats" av punktskriftens magiska kraft och går vidare i sina studier, tar till sig forskningsresultat och vill ägna sin lärargärning åt undervisning med hjälp av punktskrift. Vi som arbetar med lärarutbildning och forskning måste ta vara på dem och ge dem vårt stöd. De är förutsättningen för punktskriftens framtid som oslagbart skriftspråk för den gravt synskadade.

Kerstin Fellenius
Lektor emeritus vid
Lärarhögskolan i Stockholm

Sveriges första punktskriftskurs med tolk

Syncentral Stockholm-Långbro är en av de syncentraler där punktskriftsundervisning finns.

Synpedagogerna Catarina Andersson och Margret Grönkvist startade en punktskriftskurs för att en grupp somalier skulle få ett redskap att lära sig läsa och skriva på svenska.

– Vi upplevde i vårt arbete att det fanns ett stort behov och tryck från brukare att lära sig, säger de.

Deltagarna består av:

- Duale Said Muhamud som har varit blind sen han var åtta år och aldrig lärt sig läsa.
- Farah Ahmed Mahamud som har varit blind sedan 18 års ålder och har inte gått i skola tidigare.
- Abdifatah Muhamed Yusuf som är blind sedan 8 år tillbaka, han har tidigare gått i skola i sitt hemland.

När jag besöker kursen skriver Douale på en punktskrivmaskin efter medstudenten Abdifatah Muhamed Yusufs diktamen: v,i,n,n,a; f,i,l,a; v,i,m,s,a...

– De två första gångerna var svåra men det har lossnat, säger han via tolk.

Duale, Abdifatah och Ahmed Farah Yusuf går sam-

Margret Grönkvist instruerar Duale Said Muhamud. Abdifatah Muhamed Yusuf i bakgrunden, tolken till höger.

tidigt på SFI och lär sig svenska. Det är svårare.

– Vi går på SFI fyra timmar i veckan. Det är för lite. Om vi fick gå fler dagar skulle vi lära oss fortare. Vi borde ha mer tid än de seende för att komma i kapp, säger Duale. Vi har ingen kritik mot syncentralen, det är kommunen, via SFI, som inte gör sitt jobb säger Douale och Abdifatah.

Det är första gången Stockholms syncentral arrangerar en punktskriftskurs via tolk. Målet är att deltagarna under 10 gånger, 2 timmar per gång, ska lära sig att läsa och skriva svenska alfabetet på punkt-

skrift.

– Deltagarna är mycket motiverade, säger Catarina Andersson, och samarbetet med tolk har fungerat utmärkt. Efter 5 gånger läser och skriver deltagarna enkla meningar på svenska efter diktamen.

– Deltagarna är så ivriga att lära sig läsa och skriva på svenska. Det har varit så lätt att undervisa, tiden flyger iväg de här två timmarna på fredag eftermiddag. Någon rast vill ingen ha, säger Catarina och Margret.

JW

Man är aldrig för gammal att lära sig punktskrift

Ovan t. v: Karin Hjalmarsson instruerar Sture Löfgren (t.v) och Conny Jansson.
Ovan t.h: Bengt Troberg instruerar Ineke Witte-Henriksson.

Punktskriftsinläring beror av stöd från andra.

SRF har kört en punktskriftskurs för sex deltagare sedan september 2008. När den tar slut i maj kommer den att ha varat i sex 3-4-dagarspass på Wiks folkhögskola. Lärare har varit Bengt Troberg och Karin Hjalmarsson.

– Sex deltagare är lagom. När de är på så olika nivå som de är måste man undervisa dem individuellt, eller kanske två och två, säger kursledaren Bengt Troberg som också säger att det som tar tid att lära sig är att identifiera bokstäverna och läsa text.

En av deltagarna har varit Ineke Witte-Henriksson som är över 80 men inte tycker det är något hinder.

– I och med att synen blir

sämre får jag svårare och svårare att läsa, säger hon. Man kan aldrig säga att man är för gammal. Det är nu jag behöver punktskriften och det är jag själv som har glädje av den. Därför måste jag lära mig så snabbt jag kan.

Ineke Witte-Henriksson har tidigare deltagit i en kurs på Fristads folkhögskola men den var bara på två gånger och det räckte inte långt. Hon försökte istället lära sig själv, men det var svårt. Sen lyckades hon argumentera sig in på SRF-kursen.

– **Nu kan jag låna** böcker från TPB, säger hon. Det går inte fort, men ju mer jag lärde mig, desto roligare var det, säger hon och passar på att tacka Bengt och Karin för inspirationen.

– Jag har tyckt hela tiden att

Bengt Troberg instruerar Maria Adell

när man blir äldre och inte ser måste man ha utmaningar. Då blir man själv så mycket gladare och piggare. Så nu försöker jag göra propaganda för att folk åtminstone ska lära sig alfabetet så de kan märka upp saker, och för att det ska finnas punktskrift på hissar och busshållplatser.

– **Man måste ställa** höga krav på deltagarna, då lär de sig mer, säger Bengt Troberg. Man kan inte bara ge dem en uppgift till nästa gång, man måste höra av sig redan efter ett par veckor.

Maria Adell är också vuxensynskadad och betonar hur viktigt det är att läsa tillsammans-

– SRF:s punktskriftskurser har gett en väldig inspiration att lära sig mer, säger hon. Det är synd att sista omgången är i maj. Jag skulle gärna se en fortsättning där man varje vecka får träffa andra punktskriftsläsare på syncentralen, med eller utan lärare. Som nybörjare är det svårt att läsa punktskrift, och man behöver stödet från andra.

Du kan läsa om ytterligare en punktskriftskurs på sidan 20.

Svenska skrivregler för punktskrift

– ny skrivregelsamling för punktskrift

Punktskriftsnämnden har nyligen antagit den nya skrivregelsamlingen Svenska skrivregler för punktskrift. Det är en ny utgåva av den bok som utgavs 1997 under namnet Allmänna skrivregler som beskriver hur man skriver punktskrift på svenska.

På 90-talet utfördes ett genomgripande reformarbete med svensk punktskrift. Men med Svenska skrivregler för punktskrift kommer inte lika stora förändringar. Boken är dock helt genomarbetad, ambitionen har varit att skapa en lättillgänglig och välskriven regelsamling för punktskrift. Boken ges ut i samarbete med Språkrådet.

Den hänvisar också till och bygger på de regler för svenska språket som Språkrådet har publicerat i sin bok Svenska skrivregler (2008).

Antalet ändringar av teckens utseende i punktskrift har medvetet hållits så få som

möjligt. De ändringar som ändå har gjorts har framför allt tillkommit för att några tecken har haft olyckligt valda utseenden i punktskrift. Det har gjort dem svårlästa och ibland lätta att blanda ihop med andra tecken. Därför har procent- och promilletecknen, gradtecknet samt större än- och mindre än-tecknen fått nytt utseende i punktskrift. Även punkt och kryss som multiplikationstecken har fått nytt utseende.

I översynen av punktskriftens skrivregler ingår också matematik. Senare under 2009 planerar man att avsluta arbetet med en ny upplaga av boken Skrivregler för matematik och naturvetenskap.

Svenska skrivregler för punktskrift kommer under våren att börja säljas i punktskrift och svartskrift (vanligt tryck), den kommer också att finnas gratis på webben som webbsidor (tillgängliga även för punktskriftsanvändare) samt i pdf-format. Se mer information på <www.punktskriftsnamnden.se>.

Björn Westling
sekreterare i Punktskriftsnämnden

Som medlem i Föreningen för Synrehabilitering

- har du möjlighet att få stipendier och utvecklingsbidrag
 - får du Nya Synvärlden
- kan du påverka utvecklingen på synområdet
 - delta i föreningens konferenser

Medlemsansökan görs på www.ffs.a.se
eller på ffs.kansli@telia.com

Nationella punktskrifter divergerar alltmer

”Braille 1809 – 2009: Writing with 6 dots and its future”

Under denna rubrik samlades drygt 500 personer från ett 50-tal länder till en konferens i Paris den 5-8 januari för att fira Louis Braille. Att jubileet är något av en fransk angelägenhet märktes inte minst av att mer än hälften av de inbjudna talarna och merparten av deltagarna kom från Frankrike eller fransktalande länder.

Det är inte utan blandade känslor som jag ser tillbaka på denna frankofona dominans. Det finns många andra i världen som kunde ha bidragit med intressanta inlägg. Samtidigt måste jag erkänna att det var givande för mig som officiell representant för ICEVI att få denna inblick i den fransktalande världen. Det är ingen hemlighet att vi i den världsomspännande jag representerar fortfarande har ett svagare fotfäste i de fransktalande länderna.

Visst fanns hela världen representerad – inte minst då tre f.d. presidenter i World Blind Union, samt nuvarande president, fanns på talarlistan. Inslaget av representanter för organisationer för synskadade var över huvud taget påtagligt. Jag ser inget fel i detta då de är punktskriften främsta banerförare. Utan punktskrift

skulle de vara utestängda från skrift. En fransk talare uttryckte detta än bättre – ”Louis Braille was the Guthenberg for the blind”.

Närvarande var också ”kändisar” som David Blunkett, f.d. regeringsledamot i England. Jag känner dessvärre igen en av poängerna i hans berättelse – problem med hjälpmedlen. När han som minister äntligen fick en punktskriftsskrivare levererad visade sig att den första utskriften var oläslig. Skrivaren kom från Index i Sverige och de lokala teknikerna hade inte lyckats ställa om den till att skriva engelsk punktskrift.

Pierre Ferland från Canada var också en av de talare som berörde teknik. Enligt hans mening överträffar punkt på papper allt vad en punktdisplay kan presentera, nämligen en överblick över materialet. Dessutom kan du som gravt synskadad talare hoppa från ett avsnitt i ditt manus till ett annat – en svårighet som dessvärre datoranvändande synskadade talare senare under konferensen skulle komma att visa exempel på när de hamnade i tidbrist.

Punktskriften är dessvärre inte till fullo internationell. Ett relativt nytt tecken som @

i en e-post adress har man inte nått enighet om. Det är kanske inte förvånande då man sedan början av 1900-talet fortfarande försöker ena sig om en gemensam punktskriftskod för världens engelsktalande länder. Så har man t.ex. tre olika punktskriftstecken på \$ (dollar), beroende på det land texten kommer från.

Otto Prytz, en norrman med stor språklig kunskap, såg också klara tecken på att skiljetecken på olika språk fjärrmar sig alltmer från varandra.

Inom språk som arabiska har man redan på 1950-talet med stöd från UNESCO skapat en gemensam kod. Detta fick en och annan talare att kräva att UNESCO åter skulle visa ökad aktivitet inom synområdet.

Lex Grandia, president i World Federation of the Deaf-blind, berättade om något som tidigare varit helt okänt för mig – ”Finger Braille” med ursprung i Japan. Istället för det vanliga teckenstävningen använder man sig av att återge punktskriftsmaskinens sex tangenter i handen.

Talarna från olika fransktalande länder i afrikanska länder gjorde stort avtryck i mitt minne. 1974 fick synska-

dade i Togo första kontakt med punktskrift, i Benin finns endast en punktskriftsmaskin tillgänglig för studerande på högre nivå och i många länder låter man blött tidningspapper ligga och torka i solen för att därefter kunna användas för punktskriftsframställning.

Den sista konferensdagen råkade jag ”hänga på” fel personer och hamnade ovetandes i den del av lunchrestaurangen som var reserverad för talare. Där presenterade sig min bordsgranne sig som BB. BB, vad står det för? Svaret var ”blind and black”. Vid min sida hade jag Paul Tezanou från Camerun, f.d. ordförande i ”African Union of the Blind” – en superkändis med andra ord. Jag minns inte vad som serverades. Det jag minns är Pauls berättelse om sin uppväxt. Paul, född i en familj med sju barn varav tre var synskadade, kom i kontakt med punktskrift först vid 17 års ålder via en missionär. Idag är han inte bara en framgångsrik talesman för synskadade i Afrika. Han är också en framgångsrik person på en mängd andra områden. Samtalet underlättades av att Paul talade minst lika god engelska som jag .

Denna lunch gav mig åter belägg för att påstår att det inte alltid är åhörda föreläsningar som ger det man minns, och har framtida värde av från en internationell konferens. En lunch med okända kan bli synnerligen

berikande.

Avslutningsvis – har punktskrift någon framtid? Visst fanns det talare som uttryckte en stor oro. Ett av hoten är talsyntesen – datorn kan ”tala” vad du ser på bildskärmen. Självt flög jag hem med minnet av samtalet med Paul. För honom blev kontakten med punktskrift avgörande för hans fortsatta liv. Det ger mig inspiration att på hemmaplan fortsätta att verka till att fortsätta att tala om punktskrifts värde

Harry Svensson

Friexemplar trappas ner

Nya Synvärlden har spritts gratis till många mottagare. Detta kommer att upphöra av kostnadsskäl.

Istället rekommenderar vi medlemskap – se sid 11.

Ovan: Kenneth Eklind, UNESCO, flankerad av WBU-presidenterna Kicki Nordström och Maryanne Diamond.

Nedan: Mrs and Mr Blindianastamps – Gunilla och Ken Stuckey

Öppet brev till Louis Braille

Bäste Louis,

Vem som helst skulle tro att jag hade en skruv lös med den här vanan jag har fått nyligen att skriva till celebriteter som redan har försvunnit in i en annan dimension.

Och det stämmer. I november förra året skickade jag ett brev till Valentin Haüy från Paris där jag berättar för honom om de framgångar och besvärligheter blinda människor har över hela världen att hitta arbete. Apropå det skulle du säkert vilja veta att det publicerades i mars i en fransk tidskrift som har ditt namn. Jag ska kolla om jag kan skicka dig en kopia via internet, för jag är säker på att du är ansluten till "nätet" och inte som jag har fått veta att du måste vänta en månad till på uppkoppling.

Louis, en del saker blir man ledsen av och andra bara irriterar en. Det fanns, och finns fortfarande, folk som inte förstår hur värdefullt din uppfinning är och hela tiden letar efter något att ersätta den med. Så dumt! Jag måste erkänna att första gången jag satte fingrarna på ett papper skriven med dina tecken (jag måste ha varit ungefär 10 då) blev jag helt bestört och tänkte för mig själv att jag aldrig skulle kunna dechiffrera den-

na kaotiska punktröra. Men när jag efter hade varit i en sån där specialskola några månader kom jag förbi det psykologiska hindret och hade börjat läsa genom känsel ganska obehindrat.

Det är antagligen så att folk rangordnas efter sin förmåga att ta in information, även om det inte alltid uttrycks rent ut, och eftersom folk – enligt dom som tänker så – som kan se mer eller mindre normalt är "bättre" än de som ser väldigt lite, och att de som ser lite är "bättre" än de som inte ser alls, så närhelst en vuxen eller ett barn som har någon kvarstående syn, kvittar hur lite, så får de rådet att läsa svarttext. Ofta får varken de eller deras familjer reda på att punktskriften finns. Fast jag måste i ärlighetens namn påpeka, Louis, att på den tiden jag gick i skolan måste även de som kunde se ganska bra läsa din skrift med fingrarna, vilket hade sina nackdelar eftersom de helt naturligt inte tilltalade dem ett dugg; de spelade hellre fotboll än studerade.

När en ny grej som kallades Optacon dök upp på scenen på 70-talet – det var faktiskt revolutionerande på den tiden – läste jag ibland att det skulle vara slutet för

punktskriften. Varför så mycket antagonism, Louis? Ligger det något obscent i att läsa med fingrarna? Jag vet bara alltför väl att du, efter långa diskussioner med Charles Barbier beslöt att kombinationer av sex punkter vore det bästa för taktil perception. Men när du presenterade din idé för de seende lärarna på ditt institut gillade de det inte. De trodde att allt de blinda skulle kunna göra vore att söka jobb på säkerhetspolisen. Din skrift skulle, enligt dem, bli ett önskat hinder för kommunikationen och skilja de som kunde se från dem som inte kunde. Och jag förstår också att du gjorde allt du kan för att övertyga dem att läsningen skulle bli mycket snabbare med din metod och att man som följde av det skulle komma åt informationen mycket bättre.

Men olyckligtvis var du tvungen att lämna den här världen utan att ha känt tillfredsställelsen av att ditt systems värde erkändes.

Låt mig dela en nästan plågsam och mycket frustrerande erfarenhet med dig, Louis. När jag flyttade mina saker från mitt föräldrahem använde någon mina skolböcker till bränsle för en brasa; böcker dikterade av min lärares far eller andra assistenter i

skolan, eller som jag helt enkelt hade kopierat från material som jag hade hittat på de mest oväntade platser. Jag hade smugit mig till otaliga timmar under mina tidiga tonår från den tid jag normalt skulle ha använt till fritid eller kollektiva måltider, för att sätta ihop ett eget barnbibliotek med min reglett med stift. Och vet du, Louis, vad svaret var när jag frågade varför de hade gjort det? ... ”För att det tog upp för mycket plats”.

Och något liknande hände när jag återvände efter en Europasemester till mitt studentrum: alla mina punktskriftsböcker hade försvunnit. När jag fick reda på förövarn av detta onda dåd var hennes enda försvar: ”Men de var så stora och skrymmande, och så fula”

Och på tal om estetik, fråga mina vänner på FBU i Montevideo (i förbigående) om en punktskriftsbok kan vara vacker eller inte.

Jag förklarar högtidligt, Louis, att ditt system är fullständigt oskyldigt till de snusförnuftiga råd som mer än en har gett mig, att inte läsa punktskrift på bussar, tåg och flygplan för att det drog för mycket uppmärksamhet till sig och var dåligt för min image.

Och, Louis, jag skulle vilja att du kunde förstå den djupa vrede jag kände när jag upptäckte, år 1990 i Mongoliet, en blind matematiker som hade fått ett högt vetenskapligt anseende i sitt land, en

man som hade förlorat sin syn vid 30 års ålder och som hade lyckats hitta vissa dörrar till en universitetsprofessur... Så upprörd jag blev, Louis, när jag hörde honom förklara hur han hade använt timmar vid en bandspelare och memoriserat funderingar, slutsatser, matematiska formler... De hade sagt honom från början, Louis, att punktskrift aldrig skulle hjälpa honom. Och till och med nu, senaste fredag i Libanon, spelade en hög regeringstjänsteman upp en föreställning på telefon om hur blinda människor tack vare hans ömsinhet hade fått jobb i regeringskansliet. Men en sån skam, Louis, att den enda av denna omgång goda föresatser som jag hade möjlighet att tala med direkt på min direkta fråga svarade att nej, han hade aldrig fått lära sig punktskrift!

Men det får vara nog med Mgnöl om hur orättvist ditt fantastiska system behandlats, mer – är jag beredd att medge – på grund av ren och skär okunnighet eller kanske ibland de bästa av föresatser.

Lyckligtvis har, sett här och nu, det smarta befriande verktyg du gav oss också sin ljusa sida och många är de som uppskattar det, förstår det (och till och med älskar det) och bland dem, Louis, alla de som har tålmodet att läsa detta brev som jag sänder dig från Montevideo. Ditt system – vi har gett det ditt efternamn, Braille – lärs ut mer och mer i USA, trots vis-

sas envishet, eftersom andra har kämpat lika envist för att få punktskriftsundervisning erkänd som en mänsklig rättighet och inskriven som en sådan i många delstaters lagar.

Punktskrift tillverkas idag till lägre kostnader och i mycket större kvantiteter än man ens hade kunnat föreställa sig för inte så länge sedan. Och det beror på, Louis, att så många, blinda och seende, har trott att det var lönt att använda deras fantasi och intelligens för att hitta sätt att tillämpa informationsteknik och elektronik vid punktskriftsproduktion. För tekniken gör inte din fantastiskt enkla kod överflödigt, Louis, utan ökar bara dess tillämpbarhet. För mig och andra är det inte längre utopiskt att söka i stora uppslagsverk genom att använda CD-skivor och andra elektroniska media. Det är inte heller ogörligt att bygga upp mitt eget personliga bibliotek, som skulle vara ett punktskriftsbibliotek, eftersom lagringsproblemet nu kan undvikas tack vare elektroniska lagringssystem.

Och nu hoppas jag att du kan overse med mig och ge mig min uppmärksamhet bara en liten stund till, Louis, så jag kan berätta några saker som har hänt mig och som ger en helt motsatt bild än de som jag nämnde i den första delen av brevet.

År 1971 förberedde min sommarkurslärare i semantik i Cambridge, England,

till sin heder diagram i relief när han fick reda på att jag fanns i hans klass; han hade själv tidigare gjort diagrammen med kulspetspenna. Till och med bokstäverna fanns med, i din kod Louis, baserade på ett alfabete som någon hade bett mig om på något mystiskt sätt utan att jag visste varför.

Eller den unga dam i Tokyo i december förra året som kom fram till mig när jag försökte lösa de praktiska problemen förknippade med att gå ombord på planet till Spanien, och sa med omisskännlig munterhet: "Här är de papper ni glömde på planet förra veckan". Och tänk, Louis, att min avsikt var att de skulle slängas bort eftersom jag inte längre behövde dem. Tack vare modern teknik kan jag göra det ofta numera.

Sen var det kvinnan som skötte en cateringfirma som för bara några veckor sen ville veta om jag kunde skilja mellan de ganska många rätter som ingick i den lunch jag just hade beställt. "Inte så bra", svarade jag. Och jag ska bespara dig, Louis, de blod-drypande detaljerna i de eländen jag hamnade i när luktidentifieringsförmågan inte klarade av att identifiera vad som fanns i varje paket. Men så skönt att se hennes reaktion! "Jag ska se vad jag kan göra", sa hon. Nästa gång var pake-ten märkta med etiketter: hon hade hittat på en regel om att en cirkel betydde efterrätt, ett

kort betydde huvudrätt och en rak linje betydde förrätt. Tyvärr gick hon så långt att hon skrev namnet på varje rätt i en egen version av relief-skrift. Angelägen om att få veta om hennes försök till integration hade gått hem besökte hon mig för att se resultatet. En sådan positiv attityd uppmuntrade mig att föreslå att jag skickade över ett paket självhäftande etiketter där man kunde skriva punktskrift med reglett, med vårt alfabete på omslaget. Nu kan jag skilja salladsdressingen från köttsåsen utan problem! Så tillfredsställande, Louis, att jag kunde förvandla hennes ursprungliga välvilliga attityd, i stil med Valentin Haüy's, till en mycket mer emanciperande av det slag ditt system uppmuntrar till.

Jag är säker på att du tror mig, Louis, när jag säger att jag inte alls vill vara exceptionell och privilegierad; att jag innerligt hopas att alla de barn och vuxna, som jag möter i Asien, Afrika och Latinamerika och som lägger ner så mycket dyrbar tid på att kopiera böcker för hand som andra lätt skulle kunna förse dem med, snart ska ha tillgång till de grundläggande verktyg och material som finns idag. Jag tvivlar inte på att du kommer att stödja mig när jag begär från en man som heter David Blyth som de säger representerar blinda människor från hela världen, och en mycket värtalig och intelligent ung kvinna, Norma

Toucedo som, har det sagts mig, har fått uppgiften att främja läskunnigheten, så att båda kommer att göra allt vad de kan för att hindra min önskan från att försvinna som en flyktig dröm.

Och vet du vad, Louis? Sen någon tid struntar jag fullständigt i vad dom tror om min image. Jag visar upp din uppfinning överallt. Jag läser text på det sätt du har uppfunnit, stående, liggande, sittande, i vilken position som helst. Och det finns alltid en liten reglett i fickan, liksom den jag gav damen på cateringfirman. Eftersom din skrift, Louis, har gett många blinda människor – mig också, förstås – värdighet, frihet och många timmar av ojämförlig andlig glädje.

Jag lovar högtidigt att bli dig trogen, fast jag vet att om någon till slut, på ett eller annat sätt, någon dag hittar på något som visar sig vara bättre än det du uppfann 1825 så kommer du, jag och alla andra att bli överlyckliga.

Pedro Zurita
f.d. generalsekreterare WBU
Montevideo 27 mars 1996

Behöver vi verkligen använda Nationell standard för Orientering och Förflyttning?

”Jag tänkte, käppen består av sex delar och varje del symboliserar något. För mig är det rädsla, skam, skuld, vånda inför framtiden...”

”Jag upplever att de olika delarna av käppen symboliserar trygghet, stöd, hjälp, kunskap...”

Två olika känslor vid olika tidpunkter i rehabiliteringsprocessen.

Både att besluta sig för och att bli bra på att använda den vita käppen för en effektiv och säker orientering och förflyttning (O&F), är en lång process som måste få ta tid. Den tid som åtgår är naturligtvis individuell och beror på individens förkunskaper, resurser och behov. Det är viktigt att komma ihåg att Nationell standard för O&F, som beskrivs i projektet, är ”ett grundrecept”, en garanti för att patienten erbjuds den träning som är grunden för en självständig, säker och effektiv orientering och förflyttning!

Under 2007, med avslutning i början av 2008, bedrevs projektet Utveckling av Nationell standard för Syncentralerna i Sverige i Orientering och Förflyttning (O&F), ett projekt som finansierades dels med medel från Hjälpmedelsinstitutets Syntesprojekt och

Granbäcken utnyttjas för ekolokalisering. På våren känns doften från granskotten.

dels med medel från respektive Syncentral. Vi har varit sex anpassningslärare och arbetsterapeuter från Syncentralerna i Falun, Stockholm och Örebro som har arbetat med projektet.

Vi har diskuterat med utgångspunkt från svensk och amerikansk litteratur och kunskaper från kursen O&F vid synnedsättning, 10 p, som projektledaren gått under året. Flera av deltagarna i gruppen har lång erfarenhet av orienterings- och förflyttningsträning vilket har varit ovärderligt för att kunna genomföra projektet.

Vi har arbetat med att få ett

tydligt och täckande innehåll i checklistor och gett förslag till sinnesövningar. För förslag till avspänningsövningar har vi föreslagit samverkan med sjukgymnast. Vi har diskuterat omfattningen av orienterings- och förflyttningsträningen, innehållsmässigt och tidsmässigt och vikten av bedömning och individuell anpassning i rehabiliteringsprocessen.

Bakgrund

Under slutet av 1990-talet pågick ett nationellt kvalitetsprojekt, Nationella standarder som utvärderingsinstrument vid syncentralerna. Det genomfördes med anledning av

de direktiv från Socialstyrelsen om kvalitetssäkring inom Hälso- och sjukvården som trädde i kraft 1994 och som från och med 1997 finns i Hälso- och sjukvårdslagen och i Tandvårdslagen. Ekonomiska åtstramningar inom Hälso- och sjukvården nämns också som en anledning till projektets genomförande.

Med det projektet ville man införa en gemensam metod för att dokumentera, följa upp och vid behov förbättra/utveckla arbetet vid syncentralerna i Sverige. Projektet skulle ge möjlighet att jämföra de insatser som ges vid våra olika syncentraler och stöd att komma fram till vad som är en rimlig och relevant kvalitetsnivå på de insatser som utförs på syncentralerna i Sverige.

I den gemensamma metod för utvärdering och kvalitetsutveckling som introducerades formuleras en sk standard, där ett kvalitetsmål sätts upp och olika kriterier beskrivs, som krävs för att uppnå det mål som satts. Standarden ska utvärderas och resulterar i ett förbättrings- och utvecklingsarbete.

Ett av resultaten i projektet Nationella standarder som utvärderingsinstrument vid syncentralerna var utformningen av Nationell standard för O&F som antogs vid syncentralernas kvalitetsseminarium i november 2001 och som är grunden till projektet Utveckling av Nationell standard för syncentralerna i Sverige i Orientering och Förflytt-

ning (O&F).

Den Nationella standarden för O&F består av fyra standarder. För varje standard har formulerats ett *kvalitetsmål* som skall tillförsäkra patienten en god och säker rehabilitering. Kvalitetsmålen anger att självständigt kunna orientera och förflytta sig i hem, känd eller okänd miljö med markeringskäpp respektive teknikkäpp.

Med tre olika *kriterier* beskrivs hur man ska nå kvalitetsmålet: *processkriterierna*, det ena av kriterierna, innehåller bedömning, åtgärder/interventioner inkl tidsåtgång och utvärdering som behövs för att nå önskat resultat.

Vårt projekt/arbete

I projektet Utveckling av Nationell standard för syncentralerna i Sverige i Orientering och Förflyttning (O&F) har vi i huvudsak fördjupat oss i processkriterierna i den Nationella standarden för O&F, 1-4, det vill säga den del som beskriver orienterings- och förflyttningsträningen inkl bedömning.

Arbetet har resulterat i dels en rapportdel, dels fyra checklistor med bilaga för sinnesövningar, där checklistorna utgår från den befintliga Nationella standarden för O&F 1-4.

Arbetet i vårt projekt har varit intressant och många värdefulla tankar och erfarenheter har kommit fram. Det har handlat om att få ett tydligt och täckande innehåll i

checklistorna och att ge förslag till sinnesövningar. För förslag till avspänningsövningar föreslår vi samverka med sjukgymnast. Vi har diskuterat omfattningen av orienterings- och förflyttningsträningen, innehållsmässigt och tidsmässigt och vikten av bedömning och individuell anpassning i rehabiliteringsprocessen

För att rehabiliteringen ska få ett bra resultat krävs ett förberedande arbete med en bedömning där patienten uttrycker sina behov och önskemål.

I rehabiliteringsprocessen ingår bedömning/kartläggning, målformulering, planering, åtgärder och uppföljning för att se om resultatet blev det önskad.

Ett bedömningsinstrument som anges i Nationell standard för O&F är COPM (Canadian Occupational Performance Measure), som är ett arbetsterapeutiskt bedömningsinstrument.

COPM är ett klientcentrerat bedömningsinstrument som vilar på vetenskaplig grund och har klinisk relevans. COPM används för bedömning av en persons egen uppfattning av problem som han/hon stöter på vid utförande av aktivitet. Genom en inledande intervju identifierar personen aktiviteter som han/hon vill, kan eller förväntas utföra i sitt vardagliga liv, skattar betydelsen av de identifierade aktiviteterna, sitt utförande av dessa och sin tillfredsställelse med utförandet.

Detta är ett stöd i prioriteringen av problemområden och målformulering.

Vid uppföljningen, efter träning/intervention, används åter COPM, och personen skattar utförande och tillfredsställelse i aktuell aktivitet.

Checklistorna beskriver processen i respektive standard. Vi har gett varje del i processen, det vill säga avspänningsövningar, sinnesövningar, skyddsövningar, ledningsövningar, orientering och kåppteknik, ett detaljerat innehåll som beskrivs i checklistorna. Dessutom finns förslag till sinnesövningar.

Behöver vi ha en Nationell standard för Orientering och Förflyttning?

Med en nationell standard har man ett grundmaterial för en kvalitetsnivå som man är överens om att man bör uppnå.

Standarden anger en **miniminivå** som patienterna ska kunna kräva att Syncentralen ska kunna ge och som vi ska kunna erbjuda. O&F är också ett av syncentralernas **specialområden**.

Idag krävs **kunskapsbaserad och ändamålsenlig hälso- och sjukvård** som det anges i Lag- en om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område (LYHS) och den Nationella standarden för O&F är ett redskap som vi kan använda för att uppfylla dessa krav. Både att besluta sig för och att bli bra på att använda den vita kappen för en effektiv och säker O&F är en lång och tidskrävande process. Då

kan en nationell standard vara ett bra **underlag för diskussion med beslutsfattare om behov av resurser**.

Den befintliga standarden för O&F 1-4 är en nationell standard, och checklistorna är kopplade till denna. Standarden, som är utvecklad enligt DySSSy metoden, där utvärdering ingår, ska utvärderas efter en period av användande. Vår förhoppning är att man vid syncentraler vill prova checklistorna och att vi därefter gör en utvärdering av dem och Nationell standard för O&F 1-4. Vi planerar att

utvärdera standard och checklistor under 2009.

En standard kan vara nationell, regional eller lokal, men vår ambition är att det ska finnas en Nationell standard för O&F i Sverige.

Projektrapport med checklistor finns att hämta på www.syncentralerna.se och på www.hi.se. Nationell standard för Orientering och Förflyttning 1-4 finns att hämta på www.syncentralerna.se.

Kristina Holmberg
*Leg arbetsterapeut,
Syncentralen Falun*

Enhetligare i väst

Från och med nyår är syncentralerna i Västra Götaland sammanslagna till en myndighet under Handikappförvaltningen.

Tidigare låg syncentralerna i Göteborg och Skövde under respektive sjukhus' ögonklinik. Men SRF såg att dessa fick mindre resurser än de andra och dessutom hindrades av sina huvudmäns sjukvårdsinriktning, och lyckades övertyga politikerna om en överflyttning.

Såväl Ingvar Wennermark, som är chef för den nya sammanslagna syncentralen, som Katarina Stalfors på sc Göteborg tror att den nya modellen blir bättre. Engagemanget är stort även bland personalen, säger Katarina Stalfors.

– Det är förstås svårt att

skriva facit efter bara två månader, säger Ingvar Wennermark. Och inte heller SRF tror att det går att ändra något omedelbart.

– Den fråga som känns mest angelägen är den om datahjälpmedel och support, där vi vill skapa något gemensamt i regionen. Men vi vet ännu inte vad det blir.

– Vi planerar att ta fram gemensamma kriterier för remiss till syncentral, så att rätt målgrupp erbjuds insatser på syncentral.

Om den nya enhetligheten också kommer att leda till att olika syncentraler specialiserar sig är inte bestämt. Ingvar Wennermark ser gärna att det i så fall sker som respons på ett behov som växer underifrån, från brukarna.

Kvalitetsregistergrupp bildad

Under hösten 2008 beviljades Syntesmedel för en förstudie med syfte att samla information och material om hur man startar och bygger upp ett kvalitetsregister för ett område som inte tidigare har registrerat gemensamma, kvalitativa data.

Med kvalitetsregister avses insamling av ett begränsat antal väldefinierade indikatorer, relevanta för analys av vårdprocessens kvalitet och resultat.

Kvalitetsregister bygger på data som samlas in från hälso- och sjukvården och innehåller individbaserade uppgifter om problem/diagnos, insatta åtgärder och resultat. De flesta register som finns i dag utgår från medicinska diagnoser. Kvalitetsregistren möjliggör lärande och ständigt förbättringsarbete och leder även till en mer enhetlig bedömning och behandlingspolicy.

Genom att registrera individbundna data om problem eller diagnos, behandlingsåtgärder, samt resultat, blir registret mångsidigt användbart. Man kan t ex jämföra resultaten av olika behandlingsåtgärder på såväl nationell som lokal nivå.

Förutom på verksamhetsnivå används registren i dag i ökande omfattning även i det

övergripande planerings- och ledningsarbetet.

En "eldsjäl" inom Örebro Läns Landsting har bistått oss med att ta fram ett grundläggande förslag till ett kvalitetsregister och förmedlat kontakt med ett företag som har gjort en demoversion att arbeta vidare på. Förslaget är presenterat i syncentralernas nationella chefsgrupp.

En utvecklingsgrupp för det

fortsatta arbetet är nu etablerad. Gruppen består av Ewa Nielsen Falun, Fanny Franzén Halland, Anita Leksäther Gotland, Anette Salvén Kronoberg, Barbro Lutteman och Barbro Carlsson Örebro.

HI

Västerås punktskrifts- utbildar anhöriga

Möjligheterna att lära ut punktskrift på syncentraler är begränsade. Men åtminstone syncentralen i Västerås erbjuder grundläggande utbildning i punktskrift.

– Med grundläggande utbildning menar vi att man ska kunna skriva alfabetet, de viktigaste skiljetecknen och att påbörja lästräning, säger Marith Baunsgaard och Helena Norman på Västerås syncentral.

Sc Västerås ger kurser när man får ihop till en grupp på åtminstone tre personer. Just nu har man en igång för anhöriga där även en gravt

synskadad vuxen deltar.

– Vi ger gärna möjligheter för föräldrar att lära sig grunderna så de kan hjälpa och stötta sina barn, säger Marith och Helena.

Och finns det inte underlag för en grupp kan syncentralen också tänka sig att ge en kurs för enstaka personer. Behovet styr, både utformning och tider.

När man har gått grundkursen kan man anmäla sig till en fortsättningskurs för att träna förmågan att läsa och skriva.

Kursen följer SRF:s studiepaket Lär dig punktskrift.

Fyra fokus för SPSM:s kompetensutveckling

SPSM har funderat över hur de ska bli duktigare på synfrågor.

I mars sjosattes resultatet av Kompetensprojekt/syn med förslag på hur intern och extern kompetens ska kunna utvecklas.

– **Hur blir vi lika bra** som tyska DHL (Tyska posten) på att leverera det folk förväntar sig, frågade sig Ulla Sturaeus som har arbetat med SPSMs kompetensprojekt och presenterade det på ett möte på Hotell Rica i Stockholm.

Hennes försök att besvara frågan har fokuserat på fyra områden, som fyra olika projektgrupper har utvecklat till förslag för att säkerställa synkompetensen i det specialpedagogiska stödet internt och externt.

Ulla Sturaeus presenterar...

– **Finns det någon** synkarriär, frågade sig Ann Ekelius Örnblom från Södra regionen och gruppen som hade tittat på utbildningssystemet för de som nu och i framtiden ska arbeta med stödet till barn med synskada.

– Vilken är målgruppen, specialpedagoger eller alla i branschen? Målgrupperna för utbildningen är väldigt små och att kombinera specialutbildningar är svårt.

Kerstin Fellenius, som adjungerats till gruppen, trodde mycket på skandinaviskt samarbete för att öka underlaget och ta tillvara kompetensen i alla länderna. Hon pekade på att man i Norge ställde krav på en specialpedagogkurs innan man ens fick börja en masterutbildning. Det är även svårt att få ekonomi och tillräckligt hög lärarkompetens i

... och lämnar över micken till Birgitta Fridlund, Mellersta regionen.

kurser som har så litet underlag. Därför kan samarbetet vara bra för båda länderna.

En tillkommande svårighet är att det ju faktiskt är universitetet som bestämmer, SPSM har inte mer inflytande än andra på arbetsmarknaden över deras prioriteringar. Nu finns en utbildning, och det finns också en arbetsgrupp representerande Stockholms och Örebro universitet tillsammans med SPSM som arbetar med utveckling av denna, så här finns ingen direkt kris.

Vad efterfrågar då SPSM:s avnämare?

Det märkliga är att de olika regionerna idag har besvarat den frågan helt olika, sa Ingerd Viktorin, Rc Syn och den grupp som undersökt myndighetens utåtriktade kursverksamhet. Dock behövs alla fokus – synsvaghet, CVI, grav synskada, utvecklingsstörning – likvärdigt över hela landet.

Gruppen har ett förslag om hur detta ska förverkligas. Arbetet med detta har påbörjats och nästa år kommer en kurskatalog att finnas med SPSM:s hela utbud av kurser inom synområdet.

En tredje grupp har undersökt vilken typ av kunskap alla på SPSM behöver, oavsett vad deras specialitet råkar vara. Åsa Lindström från mellersta regionen beskrev den som att vara bra på samtal inklusive krissamtal, på handledning av både vuxna och barn, på vuxnas lärande dvs kunskap om vuxenlärandets kultur och

styrdokument.

– SPSM är del av en helhet, sa hon, och vi måste också vara bra på systemteori för att se vilken del vi är. Vår roll kanske inte är viktigast, men den kanske är väldigt specifik?

Även här finns ett förslag om ett pilotprojekt som ska påbörjas i Mellersta regionen, på RC syn och på Ekeskolan och Birgittaskolan i Örebro. Resultatet kan bli intressant för hela myndigheten.

Det fjärde delprojektet har berört hur RC syn och Ekeskolan ska förses med spetskompetens på kort sikt, dvs hur man snabbt ska kunna nyrekrytera alla de tjänster vars innehavare inom kort pensioneras, men även arbetat med förslag om hur man ska arbeta strategiskt

mer långsiktigt med kompetensförsörjningsfrågan.

– Vi vet vilken kompetens som är på väg bort, sa Gunnar Stengarn från Ekeskolan; vi vet vilka områden som måste utvecklas och hur man organiserar kompetensöverföringen – men det finns inte på papper. Gruppen kommer att avsluta sitt arbete i maj med att presentera en plan för kompetensförsörjningen på Rc syn och på Ekeskolan

Någon berörde i slutdiskussionen att Kompetensprojektet startade i den ”gamla” myndigheten, men att resultatet håller även att användas i SPSM. Det nedlagda arbetet skulle kunna komma SPSM:s andra uppdrag till del och inte bara Syn ansåg någon annan.

Barns synutveckling I och II.

Nu är det dags att anmäla sig till Barns synutveckling I, 15hp på Örebro universitet. Sista anmälningsdag är den 15/4 2009. Kursen går på halvfart under hösten med start v 38. Kursen innehåller två föreläsningsveckor v 38 och v 46, samt några examinationsdagar v3 2010.

En nyhet är att man kan välja nivå – grundnivå (a-kurs), eller avancerad nivå som ingående i en masterutbildning.

Anmälan till kursen Barns synutveckling II skall vara inne senast den 15/10 2009. Denna kurs är en fördjupningskurs till Barns synutveckling I. Kursen kommer att starta v 4 2010 och avslutas med examination v 23 2010. Även denna kurs har man möjlighet att välja nivå. Om man väljer att läsa på masternivå kan den ingå i en masterexamen, där det öppnas möjligheter att gå vidare inom t.ex. forskning.

Kurserna ligger på Hälsoakademien, enheten klinisk medicin vid Örebro universitet. För information om kursplaner, kurslitteratur osv. gå in på www.oru.se.

SRF- projekt för utveckling av Vita käppen

Sedan hösten 2008 driver SRF Kronoberg, med säte i Växjö, ett projekt för att utveckla den vita käppen, eller rättare sagt teknik-käppen.

Vi tycker att väldigt lite har hänt på detta område de senaste tio åren, till skillnad från andra, mer ”tekniska” hjälpmedel för synskadade. Detta hänger bl.a. samman med att kăpptillverkning oftast sker i mycket små företag med begränsade resurser. De kăppar som finns på den svenska marknaden är antingen för tunga, fastnar lätt i ojämnheter eller har dålig hållbarhet. Vi har sökt bidrag från Allmänna Arvsfonden till projektet, men har i väntan på beslut startat med aktiviteter som inte kräver pengar.

En kăppanvändare bör ha flera olika kăppar för olika behov. Den kăpp vi intresserar oss för i projektet är teknik-kăpp för längre förflyttningar, för att ta sig till arbete eller andra aktiviteter, eller för motion. Vi hoppas naturligtvis att en bättre teknik-kăpp ska kunna ge fler synskadade den frihet som förflyttning på egen hand innebär.

En halvtimmes rask prome-

nad med teknik-kăpp innebär att kăpphanden ska svängas c:a två tusen gånger, dvs en avsevärd belastning på handled, arm och axel. Vi har därför kontakt med sjukgymnast i dessa frågor.

Förutom en allmän inventering av vilka kăppar som finns på den svenska marknaden har undertecknad ägnat en hel del tid åt att testa olika doppskor. Dessa tester sker på en promenad-slinga med olika typer av underlag, plattbelagd trottoar, asfalt, promenadstigar, gatsten. De krav som kan ställas på en bra doppsko är att den ska vara slitstark, glida lätt mot underlaget, ge tydlig information till brukaren, ha liten tendens att fastna i ojämnheter samt ha låg vikt. Rullande doppsko uppfyller bara en del av dessa krav och har t. v. utelämnats från studien. Det har visat sig att till Kellererkăppen finns en större kula än den som hittills funnits på den svenska marknaden. Den har i våra tester gett mycket goda resultat så här långt, även i ”vinterväglag”. Tyvärr är den 6 gram tyngre än den lilla kulan. Detta låter inte så mycket, men ökar belastningen på handleden med c:a en tiondel.

Nästa steg blir att försöka få

fram prototyp till en lättare kăpp. Tekniskt måste kăppen antagligen vara av modell tvådelad teleskopkăpp (typ Kellerer) eftersom det är svårt att få ned vikten på en vikbar kăpp och samtidigt få den stabil. Alternativa material såsom rör av kolfiber kommer att studeras. Att få fram en lättare kăpp är viktigt också därför att de gamla normerna betr. hur lång en kăpp bör vara inte längre tycks hålla. Erfarenheter inom projektgruppen och från kăpplärare tyder på att kăppen bör vara längre än vad man hittills ansett. Kan det bero på att vi går snabbare än för fyrtio år sedan? Lång kăpp ger större belastning på handleden om inte vikten i kăppens nedre del kan minskas. Ett annat krav på en bra kăpp är att den ska vara hållbar och tillförlitlig, dvs inte lämna brukaren i sticket för att någon detalj går sönder under gång.

Du som läser dessa rader och har frågor eller tips inför vårt fortsatta arbete är välkommen att kontakta mig!

Örjan Nordell
projektledare
tel. 0470-24777

e-post orjan.nordell@telia.com

Synrehabiliteringskurser för mellanöstern i Amman

Natalie Bussières är från Kanada eller rättare sagt Quebec, och därför talar hon franska. Dessutom förstår hon svenska efter fem år i Stockholm och Södertälje. Hon har tidigare bott i Libanon, Syrien och nu alltså i Amman, Jordanien. Enkelt uttryckt kan man säga, att Jordanien är lika stort som Danmark när det gäller antalet invånare men här finns mer öken, här finns Döda Havet, Akaba vid Röda Havet, Petra-templen och en kungafamilj som styr landet med hård men vänlig hand.

Ett särskilt samarbete mellan Tyskland och Jordanien har lett till att German-Jordan University etablerats med många lärare från Tyskland som bidrar med kunskap, kultur och handledning. Den tyska ambassadören i landet, som nu flyttat till Ramalla i Palestina har en fru som är utbildad blindlärare från Marburg och via henne (hon heter förstås Silvia) och ovan nämnda Natalie Bussières tillkom en sex månader lång diplomutbildning i synrehabilitering.

De flesta lärarna kommer från andra länder och den ständigt närvarande Lea Hyvärinen och Solveig Sjöstedt är väl de mest kända. Vi; Krister Inde och Jörgen

Gustafsson, var i Amman mellan 14 - 28 februari – och detta skrivs på plats – och förutom föreläsningar på kursen så har vi hunnit med att besöka två blindskolor och optikerutbildningen i Irbid en stad inte långt härifrån Amman.

Man kan säga mycket gott om Louis Braille, men han har också – fel använd – skadat många barn och vuxna genom att gjort dem blinda i onödan. Här finns många exempel i Amman, där barn som har användbara synrester får lära sig att läsa bara punktskrift. De blir alfabeter och även om man tillför optik så ser de inte vad de tittar på. Det gör inte vi heller, eftersom arabiska bokstäver är så märkliga, men vi har också gjort samma sak en gång i tiden – och det måste vara vår största mission att bevara punktskriften åt dem som inte kan läsa med ögonen. Självklart finns det kombinationer, men att utestänga 11-åriga Ahmed från svartskrift känns i hjärtat. Till och med ordföranden i blindorganisationen kunde se bra på nära håll med 6X, men han hade aldrig lärt sig svartskrift.... Han var – det insåg han – ett levande exempel på vad som händer när man förblindar människor med

felaktig pedagogik.

Prins Raad är ansvarig för handikappfrågor i Jordanien. Dessutom är han gift med svenska Margareta från Södertälje sedan mer än 40 år. Hon kallas prinsessan Mejda. Efter ett antal möten med prinsen kanske något händer. Vår bestämda målsättning är att vi kan lära ut mycket om hur vi löste problemen en gång i tiden i vårt land. Som vanligt kommer man ingenstans med att bara mäta och utvärdera, man måste göra något som kallas synpedagogik också – träna synlust och synstrategier så att man kan lära sig se, känna igen och tolka.

Kursen i synrehabilitering innehåller 16 studenter som är optiker, arbetsterapeuter, lärare, ögonsköterskor och de kommer från Jemen, Oman, Irak och Palestina förutom Jordanien. De är oerhört intresserade och genomför sina tilldelade uppgifter med stort engagemang.

Målet är nu att få till en master-utbildning som är minst ett år lång parallellt med den tredje kursen i "Vision Rehabilitering" som startar hösten 2009. Man är beredd att betala resa och ett mindre arvode för experter från Sverige och Skandinavien. Men framför allt från

Tyskland och resurscentret i Marburg. Kommer denna utbildning till stånd kan det finnas tillräcklig kunskapsnivån för att bygga en framtida synrehabilitering i mellanöstern.

Vid sidan av undervisningen kan man nämligen på tre dagar åka till Döda havet, röda havet vid Akaba, se ljusen från Jerusalem på vägen hem och spendera en dag i Petra som inte går att beskriva med ord. Det måste ses. Precis som barn och vuxna i mellanöstern också måste få tillgång till synhjälpmedel och träning för att kunna se sin omvärld, läsa vanlig text och uppleva att livet är på deras premisser.

Vi kommer att medverka till ett projekt vi kallar Royal Vision Enabling Program och den första insatsen har vi nu gjort. Med ett fint stöd från ett antal syncentraler kunde vi överlämna utprovade hjälpmedel till ett 15-tal barn vid de två blindskolorna. Stort tack till er alla som bidrog med hjälpmedel.

Man bygger nu en ny blindskola i Amman, och målet är att denna ska bli ett Resurscenter för barn och vuxna med Huseby som förebild - men självklart på de premisser som finns i Jordanien.

Krister Inde
Jörgen Gustafsson

Irakiska optiker lär sig att använda kikarsystem för "blinda barn" vid kursen i Amman. De jobbar annars på en ögonklinik i Bagdad och kommer nu att bli Iraks bästa optiker för synsvaga – hoppas vi. Ahmed och Hedr är deras namn.

Den jordanske prinsen Raad är gift med prinsessan Mejda (Margareta) – två från vänster. De är mycket intresserade och engagerade i frågor som rör funktionshindrade. Nu står hoppet till dem att förändra blindskolorna i landet – med svensk hjälp.

Välkommen

Föreningen För Synrehabilitering kallar till årsmöte

Torsdag den 14 maj 2009 Kl 18.00-18.45

Plats: Hotel Scandic Star, Lund

(<http://www.scandichotels.se/hotels/Countries/Sverige/Lund/Hotels/Scandic-Star-Lund>)

Alla medlemmar och övriga intresserade hälsas välkomna!

Årsmötet hålls i samband med den *Nordiska kongressen i synpedagogik*. Under årsmötet meddelas också vem som utsetts till årets FFS: are. Utmärkelsen "Årets FFS: are" tilldelas en person som på ett förtjänstfullt sätt bidragit till att utveckla svensk Synrehabilitering. Styrelsen utser pristagaren bland de personer som medlemmarna har nominerat. Du kan rösta fram årets FFS: are genom att skicka ditt förslag med en kort motivering till ffs.kansli@telia.com

Årsmöteshandlingar och verksamhetsberättelsen finns tillgängliga på hemsidan www.ffa.a.se från och med 30 april.

Dagordning

- 1.Mötets öppnande
- 2.Mötets behöriga utlysande
- 3.Val av ordförande och sekreterare för mötet
- 4.Godkännande av dagordningen
- 5.Val av två justeringspersoner
- 6.Val av två rösträknare
- 7.Styrelsens verksamhetsberättelse
- 8.Revisionsberättelse
- 9.Ansvarsfrihet för styrelsen
- 10.Information från styrelsen
- 11.Inkomst- och utgiftsstat för kommande verksamhetsår
- 12.Årsavgift för kommande verksamhetsår
- 13.Val av styrelse och styrelsesuppleanter
- 14.Val av revisorer och revisorssuppleanter
- 15.Val av valberedning
- 16.Stadgeenligt väckta förslag
- 17.Övriga frågor
- 18.Mötets avslutande

Syntesmaterial på webben

En viktig del av Syntesprojektet har varit de ca 30 olika delprojekt som fått stöd. Resultaten från dem finns på vår hemsida. För att de ska bli lättare att hitta bland har de nu sorterats under följande rubriker:

Du hittar dem under www.hi.se/syntes och Delprojekt. På varje delprojekt kan man klicka sig fram till dess rapport i pdf-format.

SEniorprojektet klart.

Nu kan du börja beställa SEnior-materialet på www.indenova.se

SRF-konferens om taktila kartor och punktskrift

Seminariedagarna innehåller workshops om träning för synskadade i att läsa taktila kartor samt upplägg kring undervisning i punktskrift för vuxna synskadade.

Du kommer att få lyssna till några spännande föredrag kring dessa ämnen och även ta del av erfarenheter från olika studier.

Tid: 8-9 september
Plats SRF, Enskede
Ingen avgift

Christina Nordqvist summerar

Tack till alla som jag har haft glädjen att samverka med under mina år inom "synvärlden" – Det har varit spännande år.

Den 1 januari 2009 slutade jag mitt arbete som chef för Resurscenter syn. Det blev nästan nio år som chef och ledare inom den statliga verksamheten för stöd till barn, ungdomar och vuxna med synskada med eller utan ytterligare funktionsnedsättningar. Först var det Ekeskolans resurscenter som egen myndighet sedan blev det Resurscenter syn inom Specialpedagogiska institutet och nu senast inom Specialpedagogiska skolmyndigheten. Det har varit givande år med många utmaningar och det har varit utvecklande för mig själv både professionellt och som människa. Jag är tacksam för att jag fått möjligheten att arbeta inom synområdet och då i första hand för att det inneburit möten med fantastiska personligheter bland elever, föräldrar och personal.

Att sluta sitt arbete, ja, hela sitt yrkesliv kräver någon form av avslut. För egen del tycks detta bestå i funderingar på det som varit, vad som varit viktigt och vad jag tror att jag kommer att bära med mig in i framtiden. Fundering-

arna blir vida och omfattar hela livet men de kan också vara konkreta och handla om just det statliga synstödet. Här följer några funderingar om vad jag, utifrån mina erfarenheter, skulle vilja skicka med till alla er som på något sätt ska fortsätta verka inom synområdet. Vad behövs för att barn, ungdomar och vuxna med synskada ska få det stöd som behövs för en optimal utveckling?

Statens tydliga ansvar

Staten har ett särskilt tydligt ansvar när det gäller stödet kring de små funktionshindergrupper där kommun och landsting har svårt att bygga upp och hålla kvar kompetens. För att skapa kompetens inom t.ex. synområdet krävs att man över tid möter tillräckligt många barn och ungdomar med synskada. Specialpedagogiska skolmyndigheten har ett stort ansvar att med sin synkompetens inom Resurscenter syn, Ekeskolan och myndighetens regionala verksamhet utveckla och tydliggöra det samlade statliga synstödet.

Stödet till barn, ungdomar och vuxna med synskada måste naturligtvis också finnas inom landstingen och i kommunerna men när det gäller det specialpedagogiska stödet måste staten ta ett centralt ansvar. Vår tidigare statsmi-

nister Göran Persson lär ha sagt att "decentralisering utan centralisering är anarki". När det gäller det samlade synstödet tror jag att det är nödvändigt med en central styrning och att staten genom i första hand ett starkt Resurscenter syn måste ta detta ansvar.

Ett tidigt och nära stöd

Under mina år inom "synvärlden" är det ett område som ständigt återkommer: Stödet kring de små barnen. Jag har ingen enkel lösning på hur just detta stöd ska kunna förbättras. Jag vet inte säkert att stödet har blivit så mycket sämre under åren och jag vet inte heller riktigt vem eller vilka som har det yttersta ansvaret för detta tidiga stöd. Jag vet bara att det är ett stöd som måste fungera och där alla inblandade har ett ansvar för att se till att det fungerar. Finns inte kompetensen inom landstinget (Syncentralen) så finns den kanske inom staten (regionalt inom Specialpedagogiska skolmyndigheten eller inom Resurscenter syn). Det ser naturligtvis olika ut på olika håll i vårt land och då måste också lösningar kunna se olika ut. Allt som kan göras tidigt förebygger senare problem och ett tidigt stöd måste vara en rättighet för föräldrar till barn med synskada.

Den kommunala skolan och olika former av friskolor ger

de allra flesta elever en mycket bra skolgång och det är naturligtvis på det nära daghemmet eller i den nära skolan som barnet/eleven ska få det stöd som han eller hon behöver. Barn och elever med grav synskada kräver en pedagogisk kompetens som mycket sällan finns i den nära verksamheten. Det innebär att berörda pedagoger i hemkommunen har rätt till ett nära och kontinuerligt stöd av personer som har den spetskompetens som behövs. En regional rådgivare ska kunna ge detta stöd. Rådgivaren i sin tur ska ha stöd av andra kollegor i regionen och av personal inom Resurscenter syn.

Den synplan som togs fram inom Specialpedagogiska institutet och som nu revideras inom Specialpedagogiska skolmyndigheten ger en bra grund för att fortsätta förstärka det nära stödet till barn/elever med gran synskada.

Samverkan

Lyfter man blicken ser man inga gränser

Staten kan naturligtvis inte ta ansvar för hela det samlade stödet till barn, ungdomar och vuxna med synskada med eller utan ytterligare funktionsnedsättningar. För att stödet ska bli fullgott krävs att alla samverkar med sina olika kompetenser. Med det enskilda barnet och dess behov som utgångspunkt måste kommunen (förskolan/skolan och centrala resurser i kommunen) samverka med aktuell syncentral och barn- och ungdoms-

habilitering och med företrädare för den statliga verksamheten. Jag tror att det helt avgörande för bästa möjliga resultat är att alla kan samverka utan prestige och att man inser att allas olika kompetens behövs och att samverkan därför är nödvändig. Detta är inte minst viktigt när det gäller barn och ungdomar med synskada i kombination med ytterligare funktionsnedsättningar. I några fall är kanske också skolgång på Ekeskolan ett bra alternativ för dessa elever.

Tänk vad mycket gott som skulle utträttas om man inte var så noga med vem som skulle få äran av det.

Kompetens

Under några år har det pågått ett kompetensprojekt inom Specialpedagogiska institutet, Kompetensprojekt syn. Jag tycker att det har varit ett mycket lyckat projekt och att vi i olika delprojekt arbetat fram underlag som ger förutsättningar för en fortsatt bra utveckling av synkompetens inom det pedagogiska området i hela Sverige. Ta vara på Kompetensprojekt syn och se till att vi får rätt kompetens på rätt ställe och att olika nivåer förstärker varandra! Synutbildning på universitetsnivå är nödvändig. Regioner, Resurscenter syn och Ekeskolan ska med sina olika kompetenser bilda en stark kedja av kompetens för att uppnå de mål som finns för det statliga stödet. Hjälp kom-

munerna att utveckla sin kompetens genom att skapa nätverk av kommunala synkontaktpersoner. Samverka syncentraler, habiliteringar och det statliga stödet för ömsesidig kompetenshöjning! För att ytterligare utveckla kompetens inom ett smalt område som syn krävs goda och utvecklande internationella kontakter. Bygg vidare på de kontakter som finns!

Projekt

Jag tror att väl förberedda och planerade projekt är ett suveränt sätt att utveckla ny kunskap samtidigt som projektet i sig stärker samverkan mellan inblandade parter. Ett lyckat projekt ger förutsättningar för att under projektets gång synliggöra viktiga utvecklingsområden och när slutrapporten finns är den ett viktigt dokument för spridning av det man kommit fram till.

Jag vill gärna nämna två projekt som jag tror kommer att vara viktiga och som bör uppmärksammas på olika sätt; ett inkluderingsprojekt där slutrapporten är på gång (faktorer i lärandemiljön som påverkar den punktskriftsläsande elevens möjligheter till delaktighet i klassrummet) och ett delaktighetsprojekt med rubriken "Rullstolsmobility". Ta alla tillfällen för att sprida erfarenheter från projektet!

Till sist ett citat som har varit viktigt för mig i mitt arbete och som jag många gånger haft anledning att återkomma till: >

ForumVision

Konferensen anordnas i samverkan med FFS

Människa – Miljö i Samverkan
Tema: Studier och arbete
Pedagogen i Göteborg den 17
– 18 september 2009

Torsdag 17 september

12.30 – 12.45 *Inledning.*

Ulf Stenevi ordf ForumVision,
Lena Söderberg ordf FFS

12.45 – 14.00 *Den dolda
majoriteten*

Fred Reid and Philippa Simkiss
RNIB England

En jämförande studie kring
ekonomisk inaktivitet bland
personer med synnedsättning i
Sverige, Tyskland och
Rumänien.

14.30 – 15.00 *Nuläge och
möjligheter*

Christina Magnusson, Arbets-
förmedlingens specialistresurser
för döva samt personer med
synskada, hörselskada eller
dövblindhet.

15.00 – 15.30 *Hur ökar vi
arbetsgivarnas vilja att an-
ställa personer med funktions-
nedsättning?*

Pia Ackmark, Arbetsförmed-
lingen Sthlm/Gotland

15.45 – 16.15 *Fokus på*

arbetsplatsanpassning

Gunnar Janzon, synpedagog,
Bengt Johansson, socialkon-
sulent, Arbetsförmedlingen

16.15 – 16.45 *Vad gör Unga
Synskadade för att stödja
unga människor in i arbets-
livet?*

Johanna Sporrang, ordf Unga
Synskadade väst

19.00 *Diskussionskväll
med enkel förtäring*

Fredag 18 september

8.30 – 9.00 *Blinde og svag-
synede medarbejderes deltag-
else på arbejdspladsen.*

Lene Sørensen, ergoterapeut,
MR, Center for Syn og
Kommunikation, Danmark

9.00 - 9.30 *Att ha funk-
tionshinder och vara student*

Eva Magnus, doktorand,
ergoterapeut, Høgskolen i Sør-
Trøndelag og NTNU Samfunns-
forskning, Trondheim.

9.30 – 10.00 *Ungdomar med
dövblindhet – övergång från
skola till arbetsliv.*

Henrik Brink psykolog i
Dövblindteamet Skåne

10.00 – 10.30 *Bedömning av*

arbetsförmåga - med fokus på psykosociala faktorer.

Elin Ekblad, med dr, arbets-
terapeut, Linköpings univer-
sitet

11.00 – 11.30 *Framtidsjobb
för synskadade.*

Bertil Sköld fil.lic., utredare,
SRF

11.30 – 12.15 *Samhälls-
perspektiv på arbete för
funktionshindrade.*

Antoinette Hetzler, Professor,
Sociologiska Institutionen,
Lunds Universitet.

12.30 *Avslutning.*

Wokshop

14.00 – 16.00 *”Ny teknik –
Nya möjligheter”*,
Workshop (max 40 personer)
Thomas Göthberg Dolphin
Computer Access AB

För utförligare program se
www.forumvision.org

*Ge mig kraft att förändra det
jag kan,
tålamod att acceptera
det jag inte kan förändra
och vishet att se skillnaden.*

Christina Nordqvist

Vinn stipendier

Du som ännu inte är medlem men ansöker före den 1.12
deltar automatiskt i utlottningen av ett stipendium på
3000 kr, att använda till en konferens inom synområdet.
Du som redan är medlem kan naturligtvis söka stipendium
i vanlig ordning.

Om medlemskap – läs mer på sid 11.

Mötesplats Örebro
Syn-Kommunikation 2009:

Årets tema: Synskada/synproblem, möjligheter till kommunikation och lärande

Torsdag den 22 oktober

08:30 Registrering; kaffe/te och smörgås

09:45 Konferensens öppnande
Owe Lindquist

10:00 Senaste forskningen, kring synfunktioner, testmetodik, kartläggningar, mm.
Lea Hyvärinen, professor i rehabiliteringsvetenskap, docent i utvecklingsneurologi, Helsingfors
Moderator: *Owe Lindquist*

12:00 Lunch

13:00 Matematisk kommunikation i en skola för alla
Ann-Louise Ljungblad, specialpedagog, rådgivare, Specialpedagogiska skolmyndigheten
Moderator: *Anne-Christine Görling*

14:00 Kaffe/te

14:30 Parallella föreläsningar/seminarier:
Funktionella syntester
Matematik i särskolan
Matematik i träningsklass
Lära genom att delta

15:45 Frukt

16:00 Psykologiska aspekter på utvecklingen för barn och ungdomar med synskada
Ann Bäckman-Barbäck, leg.

psykolog och *Kim de Verdier*, leg. psykolog, Specialpedagogiska skolmyndigheten
Moderator: *Owe Lindquist*

17:00 Inbjudan och information om kvällen, utställarna har ordet

19:30 Mingling, middag, underhållning.

Fredag den 23 oktober

08:00 Konferensens öppnande
Owe Lindquist

08:15 "Samverkan – himmel eller helvete"
Berth Danemark, professor i sociologi, Institutet för handikappvetenskap, Örebro universitet
Moderator: *Annica Hällzon*

09:30 Kaffe/te, utställningar, mm.

11:30 Ett barn är oss fött
Elisabeth Lundström, fil.dr. i specialpedagogik, Specialpedagogiska institutionen, Stockholms universitet
Moderator: *Elisabeth Sonestedt*

12:30 Lunch

13:30 Den översvämmade hjärnan – hjärnans utveckling och formbarhet

Torkel Klingberg, professor i kognitiv neurovetenskap, Brain Institute, Karolinska institutet

Moderator: *Catarina Reinstam Nelander*

14:45 "Möjligheter till kommunikation och lärande"
Greger Bååth, generaldirektör, Specialpedagogiska skolmyndigheten

15:15 Kaffe/te/frukt

Kostnad: 2 900 kr exkl. moms. I priset ingår kaffe och lunch båda dagarna samt middag med underhållning

Komplett program med anmälningsblankett kommer i maj 2009

Samarrangemang mellan Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM), Primärvård, psykiatri och habilitering, Örebro läns landsting (ÖLL) och Föreningen för synrehabilitering (FFS)

Fortlöpande uppdateringar:
www.spsm.se
www.ffs.a.se
Frågor: syn-kom@spsm.se

Resurscenter syn informerar

Resurscenter syn i Stockholm och Örebro erbjuder utbildning för föräldrar som har ett barn med synskada. Utbildningen sker i kursform på resurscentren. Specialutformade utbildningar på hemorten kan också arrangeras.

Se vidare på vår hemsida www.spsm.se (Råd och stöd > Kurser och konferenser > För föräldrar).

Aktuellt under våren 2009

Barn med grav synskada, ålder 3-4 år

26-29 maj 2009 i Stockholm

Anmälan: senast 14 april 2009.

Ur innehållet: Att läsa på olika sätt, svartskrift och/eller punktskrift. Kropps- och rumsuppfattning. Lek och samspel. Orientering och förflyttning. Punktskriftsförberedande övningar. Samhällets stödinsatser.

Ytterligare information: Annica Winberg eller Inga-Stina Fellers, 010-473 50 00.

Barn med synskada och ytterligare funktionsnedsättning, grundkurs

21-23 april 2009 i Örebro

Anmälan: senast 6 mars 2009.

Ur innehållet: Att vara förälder till ett barn med synskada. Hur påverkar synskada, i kombination med ytterligare funktionsnedsättningar, barnets utveckling. Orientering och förflyttning. Samspel och kommunikation. Utvecklingsbefrämjande miljöer. Samhällets stödinsatser.

Ytterligare information: Gerd Tobiason Jackson eller Ingrid Gustafsson, 010-473 50 00.

Kostnad: Kurserna är kostnadsfria och ersättning utgår för resekostnader. Föräldrarna betalar en mindre avgift för mat och logi.

Idrottshelg 2009

15-17 maj i Eskilstuna

Öppen för ungdomar med synskada i åldrarna 10-20 år.

Idrottshelgen arrangeras tillsammans med SHIF (Svenska Handikappidrottsförbundet), Utvecklingscentrum för handikappidrott samt SRF (Synskadades riksförbund).

Innehåll: Goalball, showdown, elektronskytte och flera andra sporter.

Läs mer om arrangemanget och anmäl dig på vår webbplats:

www.spsm.se/idrottshelg-2009.

Kalendern

4 - 6 maj

Nordisk konferens för synkonsulenter/rådgivare för barn 0-6 år, Reykjavik
www.gestamottakan.is/titlar-atburda/nordisk-konferens-for-synkonsulenter-r-dgivare.html

5 maj

Hjälpmedelsinstitutets IT-konferens 2009, Stockholm
www.hi.se

13 - 15 maj

Nordisk Kongress i Synpedagogikk, Lund
www.syndanmark.dk/nordisk_kongres/

4 - 6 juni

21st Annual Meeting of the European Academy of Childhood Disability (EACD), Vilnius
www.eacd2009.com/

5 - 10 July

ICEVI European Conference, Dublin
www.icevidublin2009.org/

14 - 17 July

IMC 13 - International Mobility Conference, Marburg/Lahn
www.imc.blista.de/

23 - 27 August

75th IFLA General Conference and Council, Milan
www.ifla.org/IV/ifla75/index.htm

31 August - 2 September

Association for the Advancement of Assistive Technology in Europe (AAATE), Firenze (Inclusion between past and future: AT from adapted equipment to inclusive environments)
www.aaate2009.eu

3 - 4 september

LVI-dagar, Växjö
www.lvi.se

10 - 11 september

PolarPrint kurs för synpedagoger/tekniker, Stockholm
www.polarprint.se

16 - 18 September

TechShare 2009, London
www.rnib.org.uk/techshare

17 - 18 september

Fungerande arbetsliv för personer med synnedsättning, FFS/Forum Vision, Göteborg
www.forumvision.org

22 - 27 September

7th Deafblind International European Conference, Senigallia (Italien)
www.dbiconference2009.it

24 - 25 September

Daisy International Technical Conference, Leipzig
www.daisy2009.de/en/programme/international-technical-conference.html

7 - 9 oktober

Hjälpmedelsinstitutets ID-dagar, Stockholm
www.hi.se

15 - 17 October

Closing the Gap, Minneapolis (USA)
www.closingthegap.com

22 - 23 oktober

Syn - Kommunikation - Synskada/synproblem pga hjärnsynskada: Möjligheter till lärande, Örebro
www.spsm.se, www.ffe-a.se

22 - 27 October

World Federation of the Deafblind 9th Helen Keller World Conference & 3rd General Assembly, Kampala
www.wfdb.org

26 - 28 oktober

Skolforum, Stockholm
www.skolforum.com